

Vermeulen, Julien (2021), *Gezelle in context: taal, macht en identiteit*. S.l., Guido Gezellekring.

Luk Lazeure heeft mij dit boek ter lectuur en ter beoordeling uitgeleend. Ik heb het zondagavond 17 juli 2022 meegebracht naar Leuven en het is vanmorgen, woensdag 20 juli uitgelezen. Luk had mij enigszins gewaarschuwd voor de inhoud. Er zou van de geniale dichter geen spaander heel blijven. Hij zou plagiaat gepleegd hebben enzovoort.

Het boek leest vlot. Dat is een pluspunt. Er staan wat zetfoutjes in, maar het is dan ook een boek van 413 bladzijden. Het boek biedt exact wat de titel belooft: context. De auteur heeft zich onvoorstelbaar goed gedocumenteerd en hij legt alles helder uit. Chapeau. Daar moet ontzaglijk veel werk in gekropen zijn.

We wisten natuurlijk al dat de kerk in de 19de eeuw een machtig instituut was en dat Gezelle door zijn oversten ingeschakeld werd wanneer de socialist en de liberalen uitgescholden moesten worden, maar door de zeer gedetailleerde informatie die Vermeulen bij elkaar gezocht heeft, krijgt dat machtige instituut zeer concrete contouren. Gezelle is in feite door zijn oversten misbruikt als propagandist wanneer het ze goed uitkwam.

We wisten ook al dat Gezelle een oerconservatief West-Vlaams pastoortje was dat onder meer via de 'middeleeuwse' taal de bloeitijd van de katholieke macht opnieuw wilde installeren. Dat was onmogelijk, maar Gezelle was zo bezeten van zijn gelijk dat hij dat nooit heeft ingezien.

Het boek maakt ook duidelijk dat de taal die Gezelle creëerde naarmate hij ouder werd, steeds onbegrijpelijker werd. Heel wat woorden die hij fabriceerde, kende niemand. Ze konden dus ook door niemand begrepen worden. Mooie staaltjes daarvan op 237 en 240. Zie ook de verschrikkelijke, compleet onleesbare vertaling van *Hiawatha*. Het is mij nu ook opgevallen dat de syntaxis soms erg verdraaid is door rijm dwang.

Vermeulen behandelt een aantal casestudies met, zoals gezegd, fenomenale grondigheid. Dat stelt hem in staat om mythen te ontmaskeren. Bijvoorbeeld dat Gezelle zo dolgraag als missionaris naar Engeland wilde, dat hij tijdens wandelingen in de natuur inspiratie opdeed en nog veel meer.

Ik had zeker niet de indruk dat Vermeulen in dit boek wil 'afrekenen' met Gezelle. Integendeel. Over de hele lijn schrijft hij met groot respect. Dat Gezelle een Duits gedicht haast letterlijk heeft gekopieerd (De averulle en de blomme) en inspiratie vond bij de klassieken (Homeros – O 't ruisen van het ranke riet) zie ik niet als plagiaat want bij 'De averulle' heeft Gezelle (weliswaar niet meteen) vermeld 'Uit het Duitsch', en bij het ranke riet geeft hij als motto een regel van Homeros.

Veel gelegenheidspoëzie is van zeer bedenkelijk artistiek niveau. Het siert Vermeulen dat hij niettemin overtuigende retorische analyses van die gedichten heeft gemaakt die terugkerende technieken aan het licht brengen.

We wisten ook al dat Gezelle leefde in een mannenwereld. Vermeulen toont overtuigend aan dat dat ook tot uiting komt in bijvoorbeeld de verzen die Gezelle voor huwelijken schreef.

Kortom, ik vind het een zeer interessant boek, ook los van Gezelle, omdat het een helder beeld schetst van de ontzaglijke macht van de kerk in het West-Vlaanderen van de 19de eeuw.

Jammer is dat er geen register toegevoegd is. Bij de inhoudsopgave aan het einde ontbreken de bladzijden. Positief is dat de auteur voor treffende illustraties heeft gezorgd. De afdruk daarvan laat wel wat te wensen over. Een en ander had wat scherper gekund.

Ik vrees dat veel jonge lezers en vast en zeker de lezers uit Noord-Nederland de Franse woorden en citaten niet zullen begrijpen. Een vertaling ware geen overbodige luxe geweest. Hier en daar hadden zelfs Vlaamse woorden enige uitleg kunnen gebruiken. Bijvoorbeeld 'singel' (5). Het staat wel in *Van Dale*. Wat is 'pain à genoux' (23)? Wat is 'slekkenstekker' (373)?

Ik heb nu ook de boekbeoordeling door Piet Couttenier gelezen, getiteld 'Gezelle onhistorisch gelezen', uit *Spiegel der Letteren*. Ik ben het over de hele lijn oneens met Couttenier. Het is absoluut niet zo dat Vermeulen Gezelle 'over de hekel' haalt zoals Couttenier schrijft, noch dat hij van Gezelle een volledig negatief beeld ophangt. Hij situeert Gezelle in de context van zijn tijd, zoals de titel van zijn boek aangeeft. Dat hij daarbij af en toe een sprongetje maakt naar nu en stelt dat wat toen kon nu niet meer zou kunnen, is absoluut geen blijk van 'onhistorisch' lezen. Integendeel. Het is veelzeggend dat Couttenier het 'moeilijk te begrijpen' vindt dat de Guido Gezellekring dit boek uitgeeft. Kritiek op Gezelle mag dus niet. Zelfs de context waarin Gezelle leefde, dacht en werkte, mag niet geschetst worden, ook niet als dat gebeurt door iemand die donders goed geïnformeerd is en zonder twijfel héél veel jaren aan zijn boek gewerkt heeft.

Ik hoef niet te kiezen tussen houden of niet want het boek is van Luk Lazeure. 'Teruggeven' is hier de conclusie.

Philip Vermoortel

07-2022

CITATEN

5: Hij zocht lang naar een geschikte 'stove' voor zijn zoon, uiteindelijk liet hij er een maken en met het 'comvoe' [trein] in Roeselare bezorgen. ['o comboio' [u kõ.b'ɔj.u] is het Portugese woord voor 'de trein'.]

23: Tijdens zijn eerste jaar als poësisleraar nam Gezelle echter niet aan deze sessies deel, het is dus fout aan te nemen dat de Nederlandse sessies onder zijn leiding opgestart werden.²⁴

23: Zijn 'open kamer'-politiek lag in dezelfde lijn om zijn leerlingen via één-op-één contacten aan zich te binden en spiritueel te begeleiden. Het continue in-en-uitgeloop strookte echter geenszins met punt 2 van het disciplinair reglement: '*Les élèves ne vont aux Chambres de MM. Le Professeurs (...) quand ils y sont appelés, ce qui ne se fera jamais que pour des motifs d'utilité ou de nécessité.*' [Volgens mij ontbreekt 'que' voor 'quand' in het citaat.]

50: [Hier is een foto afgedrukt van Eugene van Oye. Is dit echt Van Oye? Wat betekent de verwijzing 'rr'?]

127: Als een gezagsgetrouw priester plooid Gezelle zich naar de hiërarchie van Kerk en samenleving. Het getuigt van een caritatief medeleven dat hij over de sociaal-discriminerende grenzen heen ook kwetsbare jongeren, fabrieksarbeidsters, werklozen, behoeftigen en bejaarden met een funerair gedicht bedacht.

129: Elitaire begrafenissen kregen soms de aanduiding 'begrafenis met dubbel convoi'. ['o comboio' is het Portugese woord voor 'de trein'.]

169: Bij het begin van de schoolstrijd werden door het katholieke net in Vlaanderen immers 3385 nieuwere lagere scholen in gebruik genomen die meestal gefinancierd werden door lokale katholieke notabelen. Vandaar dat de bevolking in het openbaar onderwijs daalde tot 20% van de totale schoolbevolking.

176: Zijn [= de liberale journalist Balthazar] artikels over priesters en broeders die veroordeeld werden voor pedofilie waren opvallend goed gedocumenteerd. Ironiserend sprak hij weliswaar over de 'broederkeszonde', maar hij lijstte toch een uitgebreide reeks namen op en de boetes waartoe geestelijken veroordeeld werden. [Ik wist niet dat er in de 19de eeuw al veroordelingen en boetes uitgesproken werden tegen priesters voor pedofilie. Wie waren de aanklagers? De ouders van de slachtoffers?]

180: In het *Volledig Dichtwerk* (1999) werden Gezelles militante verzen niet opgenomen. Hoewel die polemische gedichten getuigen van een gedreven politiek engagement, een spitante geest en een grote stilistische vaardigheid rekenden bepaalde editoren ze niet echt tot zijn poëzie.

287: 'savonts als ick slapen gae/dan volgen my sestien Engelen nae/twee aen mijn rechte zyde,/twee aen mijn slincke zyde...' ⁴¹⁴

[noot 414:] Anne de Vries, 'Einde of nieuw begin?', in: *Literatuur zonder leeftijd*, 16 (2002)57, p. 403. [Mijn moeder heeft dat honderden keren gezongen.]

310: Tijdens de schoolstrijd van 1879-1884 was de katholieke basisschool erin geslaagd om vrijwel alle leerlingen van de gemeenteschool naar zich toe te trekken, op één na.

334: Of is er sprake van een slopende, fysieke pijn die reeds zijn terminale ziekte van enkele maanden later aankondigt?

335: ze [Drs. C.M. Verkroost van het Instituut voor Sociale geneeskunde van de RU Utrecht] stelde hierin dat de precieze aanvang van Gezelles terminale ziektegeschiedenis niet scherp bepaald kan worden, maar dat de eerste ziektesymptomen toch vanaf 1884 voorkwamen. ⁴⁹⁰

[noot 490:] Drs. C.M. Verkroost, 'Guido Gezelle en zijn ziekte: een poging tot diagnose', in: *Medisch Contact*, 35 (mei 1980) 18, p. 555-558; Drs. C.M. Verkroost, 'Guido Gezelle en zijn belangstelling voor suikerziekte: de ziektegeschiedenis van kardinaal Nicolaus Wiseman', in: *Medisch Contact*, 35 (mei 1980) 21, p. 648-650; C. D'haen, *Guido Gezelle: een dichtersbiografie*, Tielt, Lannoo, s.d., p. 459-465.

344: In zijn Roeselaarse periode bestelde hij werk van minder bekende regionale dichters. Eén van hen was Edwin Waugh, de auteur van *Sketches of Lancashire Life* (1855) en van *Poems and Songs* (1859). Een Britse leerling bracht hem op de hoogte van deze dichter en bezorgde hem de publicatie. Is het toevallig dat Gezelles volgende bundel de titel droeg *Gedichten, Gezangen en Gebeden* en bovendien als ondertitel had: '*Een schetsboek voor Vlaemsche studenten*' (1862)?

406: [noot 494:] [...] Cf. ook L. Lazeure, 'Guido Gezelle, de stratenkampioen' in: *Rijmtijd*, 92 (2021), p. 23-27.